

Programos „**MKČ MENŲ MEDONEŠIS. RAGAUK IR AUK**“
 edukacinio užsiėmimo „**J. ZIKARAS. PASKUI LAISVĖS ANGELĄ**“
 metodinė medžiaga

parengta ir išleista įgyvendinant 2007-2013 m.
 žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto "Mokymasis
 visą gyvenimą" VP1-2.2-ŠMM-10-V priemonės "Neformaliojo švietimo
 paslaugų plėtra" projektą "Muziejus - mokykla - moksleivis. Muziejų ir
 bendrojo lavinimo mokyklų nacionalinis partnerystės tinklas" Europos
 socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis.

Parengė Rasa Elena Kisielis

Kaunas, 2012

Edukacinio užsiėmimo pavadinimas. *J. Zikaras. Paskui laisvės Angelą.*

Dalyviai. Programa skirta 6 – 10 klasių mokiniams.

Vykdyto vieta. J. Zikaro namuose.

Edukacinio užsiėmimo pristatymas. Juozo Zikaro vardas itin stipriai susijęs su Lietuvos nepriklausomybe bei profesionalia mūsų šalies daile. „Laisvė“, „Knygnešys“, paminklas „Nežinomam kareiviui“, įžymių mūsų tautos veikėjų biustai, esantys Karo muziejaus sodelyje, lankomi beveik visų Kauno svečių, pažįstami daliai Lietuvos gyventojų ir tik nedaugelis žino, kad visai netoli, palypėjęs Žaliakalnin, kur atsiveria viena gražiausių Kauno vietų - Senamiestis, šalia pirmosios M. K. Čiurlionio dailės galerijos ir Meno mokyklos yra kuklus, bet kupinas J. Zikaro dvasios, dailininko namelis. Jame sukaupta dauguma šio skulptoriaus darbų, platus menininko ir jo šeimos archyvas.

Šie namai alsuoja ne tik paskutiniaisiais vienuolika J. Zikaro gyvenimo metų, bet ir jo sunkios vaikystės, sudėtingos jaunystės prisiminimais – tiek čia sukaupta įdomiausių jį pažinojusių, su juo bendravusių žmonių užrašytų pasakojimų.

Čia pabuvę, turėtumėte visam laikui atsiminti pirmo lietuvių dailininko pavaizdavusio Lietuvos Laisvės angelą skulptūroje, vardą.

Tikslas. Supažindinti moksleivius su skulptoriaus Juozo Zikaro, sukūrusio „Laisvės“ statulą, gyvenimu ir įvairiapusiška kūryba. Atskleisti, kaip svarbu rasti savo pašaukimą ir siekti jo, nebijant jokių kliūčių. Papasakoti, kaip galima pažinti Lietuvos istoriją, Lietuvą mylėjusius žmones per šio menininko kūrybą.

Uždaviniai:

- Supažindinti mokinius su J. Zikaro skulptūromis, ypač „Laisvės“ skulptūra, monetomis ir tapyba, esančiais dailininko namuose ir dirbtuvėje.
- Supažindinti su J. Zikaro ir jo šeimos gyvenimu per sukaupią nuotraukų archyvą.
- Supažindinti su J. Zikaru kaip puikiu pedagogu, mylėjusiu ir gerbusiu savo mokinius ir jų talentą.
- Trumpai supažindinti su skulptoriaus vaikų likimais.

Sprendimas – pristatyti gyvenamąsias patalpas ir dirbtuvę, kad mokiniai pamatytų, kaip atrodė XX a. II – jo deš. baldai, linoleumas, kambarių išplanavimas ir apstatymas. Įtraukti mokinius į kūrybinės analizės procesą, pateikiant Lietuvos istorijos įvykius, vaizduojamus skulptoriaus darbuose ir pabandant aptarti, kokie dabarties įvykiai Tėvynėje jiems svarbūs.

Einant nuo vieno prie kito darbo aptarti su mokiniais, kuo vienas ar kitas asmuo buvo svarbus Lietuvai, iš kokios medžiagos padarytos skulptūros, kas yra forma, reversas, aversas.

Edukacinio užsiėmimo eigos dėstymas.

I. Užsiėmimo pristatymas. Trumpai papasakojama apie patį memorialinį muziejų, pradedant nuo muziejaus pristatymo, kad šiuos namus sudaro gyvenamosios patalpos ir dirbtuvė bei trumpai pasakoma, kad po dailininko mirties namus prižiūrėjo J. Zikaro duktė Alytė Zikaraitė (1925 – 1998) ir , kad būtent jos dėka, taip pat padedant užsienyje gyvenusiems broliams, dabar mes galime ne tik dėka pasakojimų, bet ir savo akimis pamatyti, kaip gyveno ir ką sukūrė šis žymus Lietuvos skulptorius.

II. Muziejaus gyvenamųjų patalpų pristatymas. Šiame paties J. Zikaro statytame name, nuo 1933 m. gyveno visa skulptoriaus šeima: J. Zikaras, jo žmona Anelė Tūbelytė – Zikarienė (1888 – 1963) ir keturi jų vaikai: Vaidutis, Teisutis, Vainutis bei Alytė. Skulptorius šiuose namuose gyveno iki savo mirties 1944 metų. Matome XX a. I p. laikotarpiui būdingą nedidelių miesto namų išplanavimą „*ak kaip mes su broliais ir draugais mėgdavome duotis ratu po šituos namus – per kambarius į koridorių ir vėl per kambarius – ratu, kol mama uždarydavo savo kambario duris ir mus visus išgrūsdavo laukan*“¹.

SVETAINĖ. Visiškai autentiškas savo apstatymu, grindų danga (art deco stiliaus linoleumas) ir net karnyzais su užuolaidų laikytukais kambarys. Jame yra lankęsi nemažai to meto įžymių Lietuvos žmonių: A. Žmuidzinavičius (1876 – 1966), P. Vaičiūnas (1890 – 1959), Vl. Kuzma (1892 – 1942), Vaižgantas (1869 – 1933) ir daug kitų. Dažniausiai svetainė buvo naudojama garbių damų, priklausiusių įvairioms moterų draugijoms, priėmimui. Pati A. Zikarienė, kaip ir dauguma to meto Lietuvos veikėjų žmonių, organizuodavo labdarinius susitikimus ir, anot A. Zakaraitės, dažnai užsisėdėdavo įvairiuose pasitarimuose. Šiame kambaryje galime pamatyti J. Zikaro sukurtą žmonos medžio reljefą, kuriame puikiai matosi būdingas jo žmonai tiesumas ir griežtumas. ***Užduotis:*** *Pabandyti nustatyti iš kokio medžio padarytas žmonos reljefas.* Kambarį neabejotinai puošia ankstyvasis, romantizmo kryptį atstovaujantis dailininko tapybos darbas „Nakties ramybė“ (XX a. pr.). Taip pat matome sūnaus Teisučio darbą „Žirgo tramdytojas“ (apie 1940), kurtą Meno mokykloje, vadovaujant tėvui bei porą grafikos darbų, sukurtų po 1950 metų Melburne (Australija). Atkreipkite dėmesį į gana retą koncertinį pianiną „Kaps“ firmos². Visi Zikarų vaikai mokėsi skambinti. „*Kai bandydavome išsisukti nuo muzikos pamokų, aimanuodami, kad tai sudėtingiausias*

¹ Iš A. Zikaraitės prisiminimų 1996 – 1998 metais papasakotų Nacionalinio M.K. Čiurlionio dailės muziejaus skulptūros fondų saugotojai R. Ruibienei.

² „*Ernest Kaps Dresden*“, serijos Nr. 24258, apie 1901 m. Kaip savarankiška „*Ernest Kaps Dresden*“ firma veikė iki 1922 metų. http://de.wikipedia.org/wiki/Ernst_Kaps_Klavierfabrik

muzikos instrumentas, Tėtė sakydavo, kad dar ir smuiku turėsime griežti, kaip jis jaunystėje, va tada žinosime, kas yra sudėtingas instrumentas“³

ANELĖS ZIKARIENĖS KAMBARYS. „*Po tėtės mirties labai sunkiai gyvenome, didžiąją baldų ir tėtės daiktų dalį teko išparduoti, kad pragyventume“⁴. Steigiant muziejų šis kambarys paskirtas nuotraukoms, kurių dėka susipažinsime su dailininko gyvenimu. Eksponuojami paties J. Zikaro piešti mamos (Onos Zikarienės) bei tėvo (Viktoro Zikaro) portretai. O štai kaip apie 1950 metus atrodė *Zikarų namelis Paliūkuose*⁵. Nuostabu, kad XIX a. pabaigoje paprasti mažažemiai valstiečiai savo trobą dalinosi su laikomais galvijais. Ne išimtis ir Zikarų šeimos namelis: vienas kambarys – žmonėms (devynių asmenų šeimai: tėvai ir septyni vaikai), bei koridoriumi jungiamos dar dvi patalpos: viena galvijams, kita paukščiams ir maža kamaraitė šalia. Žiemą, esant dideliam šalčiui, aplankomi galvijai neišeinant į lauką, o vasaros metu buvo naudojamos lauko durys. Zikarai gyveno labai nelengvai, iš septynių vaikų gyvas liko tik Juozukas. Gal todėl prie tėvų išliko iki 16 metų, kol tėvo brolio paskatintas įstoja į Pumpėnų pradinę mokyklą, tuo labai nudžiugindamas savo „klasiokus“: smagu pirmokėliams sėdėti vienoje klasėje su šešiolikmečiu „dėde“. Nors Zikariukas buvo labai pašėlęs vaikystėje („*labai jau norėjo skraidyti, buvo susiradęs „sparnų“ pagrindus – du šluotkočius, tik medžiagos varginguose namuose nebuvo. Bet ar tai galėjo atbaidyti entuziazmo kupiną vaikį? Išrausė jis mamos kraičio skrynią, susirado dailius apdarus ir vieną sekmadienį, tėvams išvykus į bažnyčią, kai jis „labai labai sirgo“, mikliai užsiropštė ant trobos stogo ir išskleidęs austinius sparnus, galuose papuoštus šluotražiais – šoko žemyn.. Tik žemės nepasiekė: užkibo už tankių jazminų. Nulipti negali, kojomis žemės nesiekia.. Taip ir lingavo su visais jazminais, kol tėvai grįžo..Oi gavo tėtūšis į kailį, nesvarbu, kad vienatinis vaikas buvo likęs“⁶) mokėsi stropiai, todėl keturių metų kursą baigė per dvejus metus. Tada patenka į Birželių dvarą (Panevėžio raj.), pas dvarininkę J. Antanavičienę *daraktoriumi*⁷, mato knygnešį Jurgį Bielinį (1846 – 1918), padariusį tokį didelį įspūdį jaunam**

³ Iš A.Zikaraitės prisiminimų 1996 – 1998 metais papasakotų Nacionalinio M.K.Čiurlionio dailės muziejaus skulptūros fondų saugotojai R. Ruibienei.

⁴ Iš A.Zikaraitės prisiminimų 1996 – 1998 metais papasakotų Nacionalinio M.K.Čiurlionio dailės muziejaus skulptūros fondų saugotojai R. Ruibienei.

⁵ Fotografuota menotyrininko Stasio Budrio (1932 – 1970).*Iš J.Zikaro mem.muziejaus archyvo*

⁶ Iš A.Zikaraitės prisiminimų 1996 – 1998 metais papasakotų Nacionalinio M.K.Čiurlionio dailės muziejaus skulptūros fondų saugotojai R. Ruibienei.

⁷ **Daraktorių mokykla** – slapta, pagrindinė mokykla, dažniausiai buvusi kaime ar ūkininkų sodyboje, kurioje vaikus lietuvių kalbos mokydavo išsilavinimą turintis tautietis, vadintas *daraktoriumi*. Tai išskirtinis XIXa. lietuvių tautos pasipriešinimo carinės Rusijos vykdytai nutautinimo, rusinimo politikai, sustiprėjusiai po 1831 m. ir 1863 m. sukilimų, reiškiny, betarpiškai susijęs su knygnešyste. http://lt.wikipedia.org/wiki/Daraktorių_mokykla

žmogui, kad vėliau, prisimindamas būtent šį žmogų, J. Zikaras sukuria vieną geriausių savo darbų „Knygnešį“ (1928).

Užduotis: kur stovi šis J. Zikaro darbas Kaune ir kuo svarbūs knygnešiai Lietuvai?

Užduotis: kas yra daraktorius ir kodėl jie atsirado.

Birželių dvare Juozas patiria pirmą meilę Anei Urbonavičiūtei (Urbonaitei), kartu su juo daraktorivusiai. Tas dvaras ypatingas ir tuo, kad būtent čia atsiveria jo didžiojo kelio – menininko – pradžia. Jau nuo 6 metų Juozukas nenuilstamai lipdė, drožinėjo, lankstė įvairius šventųjų pavidalus, avinėlius, paukštelių ir net mokindamas dvaro gyventojus lietuviškai rašyti ir skaityti, nepaleisdavo iš rankų peiliuko bei medžio ar tošies gabalėlių. Tais darbais buvo nustatinėtos dvaro svetainės palangės. Kartą pas J. Antanavičienę apsilankė G. Petkevičaitė – Bitė (1861 – 1943), tuo metu jau žinoma rašytoja ir veikėja, kuri, pamačius Juozo darbelius pasiūlė jam važiuoti Vilniun ir pasimokyti keturmetėje piešimo mokykloje. Argi galėjo jaunuolis atsisakyti to, kas daugiausia užėmė vietos jo širdyje ir mintyse? Jis išvyksta į Vilnių. 1904 iki 1906 metų Vilniuje mokėsi I. Trutnevo piešimo mokykloje bei J. Montvilos piešimo klasėje. 1906 metais išvyksta į Peterburgą. Net keturis metus, gyvendamas pusbadžiu, bet neprarasdamas atkaklumo J. Zikaras stoja į Peterburgo dailės akademiją. Nei vienos dienos veltui! 1907–1910 m. studijavo Peterburge barono A. Štiglico įkurtoje Dailei skatinti draugijos mokykloje, I. Andrioletio skulptūros skyriuje. 1910 metais, pagaliau patekus į dailės akademiją, tęsiasi rimtas įtemptas darbas: J. Zikaras turi pasivyti draugus teoriniuose dalykuose, juk su pradiniu išsilavinimu jis buvo vienintelis dailės akademijoje. „*Pirmą semestrą tėtė miegojo po dvi valandas per parą: mokėsi*“⁸. Ir baigia I semestrą neturėdamas jokių mokslo skolų. Degdamas meile viskam, kas lietuviška būsimoji skulptorius užsimano sukurti lietuviškos biustų. „*Nežinia, kaip tėtė ir mama būtų susitikę, jei ne Balys Sruoga. Jis ir pašnibždėjo Zikarui į ausį, kad žinąs įspūdingą lietuviškę, turinčią ilgą juodą kasą ir tautinius rūbus...*“⁹. Nuotraukoje matome *Anelę Tūbelytę su seserimi ir broliu Peterburge*¹⁰, kada būsimoji Zikarienė atvažiavo mokytis į Nadeždos institutą, skirtą jaunoms panelėms. Čia buvo mokoma kulinarijos, namų ekonomikos ir akušerijos paslapčių. Matome dailią jauną damą, pasipuošusią plačiabryle skrybėle. Kelios nuotraukos atskleidžia linksmą akademijos studentų gyvenimą. Yra ir J. Zikaro diplominio darbo nuotrauka „Motina“, už kurį skulptorius gavo Peterburgo dailės akademijos sidabro ženklą. Šiam darbui

⁸ Iš A. Zikaraitės prisiminimų 1996 – 1998 metais papasakotų Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus skulptūros fondų saugotojai R. Ruibienei.

⁹ Iš A. Zikaraitės prisiminimų 1996 – 1998 metais papasakotų Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus skulptūros fondų saugotojai R. Ruibienei.

¹⁰ Nuotrauka iš J. Zikaro mem. Muziejaus archyvo.

pozavo jaunoji A. Zikarienė su pirmagimiu Jurgiuku (1915 – 1919). Darbas buvo puikiai įvertintas didelio dailės akademijos autoriteto tapytojo Ilja Repino (1844 – 1930): „*Šis dailininkas turi dieviškos ugnies!*“¹¹. 1919 pradžioje J. Zikaras su žmona ir dviem sūneliais Jurgiuku ir Vyturiuku (1918 – 1919) grįžta į Lietuvą ir... paaiškėja, kad nuvargintoje Lietuvoje mažiausiai reikia profesionalių dailininkų. Tuo metu Lietuvoje J. Zikaras buvo vienintelis, turėjęs aukštosios dailės mokyklos diplomą. *Užduotis: kuo Lietuvai svarbūs 1918 metai?* Viena bėda nevaikšto: netrukus miršta abu Zikarų sūneliai. Ir vis tik, štai matome dabartinės J. Balčikonio gimnazijos nuotrauką, tuo metu tai buvo *Panevėžio gimnazija*¹² ir čia dailininkui pavyko įsidarbinti dailės mokytoju. Nors buvo griežtas, bet ir labai teisingas bei mylintis ir mylimas mokytojas, vienintelis neturėjęs aštraliežuvių mokinių sugalvotos pravardės. Panevėžio laikotarpis – pats vaisingiausias kūrybine prasme: čia gimsta vienas svarbiausių Lietuvai kūrinių „Laisvė“ (1928). Gražiai Panevėžio katedrą papuošė Kristaus Karaliaus skulptūra (1929), Panevėžio banką – jo skliautą laiką Atlantai (1931). *Užduotis: ką „Laisvė“ laiko rankose?* Panevėžyje gimsta keturi Zikarų vaikai: Vaidutis Zikaras (1920 – 1990), Teisutis Zikaras (1922 – 1991), bei dvynukai Vainutis Zikaras (1925 – 1993) ir „tėtės dukrelė“ – Alytė Zikaraitė (1925 – 1998). 1928 m. tuometinio kultūros ministro K. Šakenio (1881 – 1959) J. Zikaras kviečiamas į Kauno meno mokyklą, dėstyti skulptūros katedroje. Vieni artimiausių skulptoriaus draugų Kaune buvo dramaturgas P. Vaičiūnas, gydytojas V. Kuzma, aktorė Unė Babickaitė (1897 – 1961) ir pirmas Lietuvos radijo žurnalistas Petras Babickas (1903 – 1991). Dailininkas ne kartą buvo kviestas popiečio arbatai į prezidentūrą. Dvi nuotraukų planšetės paskirtos ir J. Zikaro sūnums bei dukrai. 1944 metais Vaidutis su Vainučiu pasitraukia į JAV, kur sukuria šeimas, susilaukia vaikų (Vaidutis – sūnaus Jono, Vainutis – sūnaus Šarūno ir dukters Eglės), o Teisutis – į Australiją, kur tampa vienu žinomiausių Australijos pokario dailininku, veda du kartus ir susilaukia trijų sūnų bei dukrelės. Dukra Alytė lieka Lietuvoje su tėvais, baigia Kauno Politechnikos institutą (dab. Kauno technologijos universitetą *R.K.*), išteka gana vėlai, būdama 50 metų. Štai nuotrauka, kurioje matome A. Zikaraitę su A. M. Brazausku (1932 – 2010) prezidentūroje. Po J. Zikaro mirties, kad išgyventų, A. Zikarienė nuomavo kambarius. Viename jų, jau matytoje svetainėje, 1951 – 1956 m. ir gyveno tuo metu Kaune studijuojantys abu broliai Brazauskai. Šiame kambaryje eksponuojami du puikūs J. Zikaro darbai: „Svajonė“ (1926), kuriam pozavo anksti mirusi dailininko mokinė Bronė Stasilionytė ir ekspresyvus, kupinas įkvėpimo poeto, mistiko, profesoriaus J. A. Herbačiausko (1876 – 1944) portretas (1925).

¹¹ Lietuvių enciklopedija. Bostonas. 1966, t. 35, p. 97 – 99

VALGOMASIS. Šio kambario apstatymas atitinka 1933 – 1944 laikmečio apstatymą. Aplink apvalų stalą susėsdavo visa šeima pietauti. Virš stalo ant šviestuvo buvo pakabintas varpelis.

Užduotis: kam buvo naudojamas varpelis? A. Zikaraitė prisimena, kad vaikams nebuvo leidžiama varpeliu naudotis, mat juo būdavo kviečiama tarnaitė pietų metu, kad šeimai baigus vieną patiekalą, atneštų kitą. *Tėtė labai gerbė sunkiai dirbančius žmones ir mes, vaikai turėjome viską daryti patys. Tik mama ir tėtė galėjo naudotis tarnaitės paslaugomis. Tėvelis dažnai sakydavo, kad, jei labai norite, galite pasinaudoti tarnaitės darbu, bet po to tris dienas turėsite vietoj tarnaitės dirbuotis... Net tėtės batus valydavome mes, tarnaitėi jis neleisdavo. Mama nelabai tuo buvo patenkinta*¹³. Valgomojo sienas puošia J. Zikaro ir jo artimo bičiulio tapytojo Jono Mackevičiaus (1872 – 1954) tapyti darbai. *Užduotis: pabandyti atskirti, kurie tapybos darbai J. Zikaro, o kurie J. Mackevičiaus?*

Ar pastebėjo mokiniai, kuo skiriasi valgomojo, A. Zikarienės kambario ir svetainės karnyzai? (A. Zikarienės kambaryje paprastas 1980 metų aliuminis karnizas)

DARBO KAMBARYS. Šiame kambaryje gyveno J. Zikaras ir sūnūs. Sūnūs turėję sulankstomas metalines lovas – stalus, vienas jų yra šiame kambaryje. Ir dar yra vienas autentiškas baldas. *Užduotis: rasti sulankstomą lovą ir pabandyti nustatyti, kuris dar baldas autentiškas.*

Prie lango, pro kurį atsiveria puikus vaizdas stovi J. Zikaro darbo stalas. Sienas puošia paties dailininko ir jo sūnaus Vainučio darbai.

III. Muziejaus dirbtuvės patalpų pristatymas. Šiuose namuose yra trejos lauko durys: pagrindinis įėjimas, virtuvės durys ir darbo kambario durys. Į dirbtuvę išeiname pro darbo kambario duris. Patenkame į terasą, kurią Zikarų šeimyna labai mėgo. Iš jos atsiveria visas Kauno senamiestis. Gerdami arbatą Zikariukai klausinėdavo tėtės, kokių bažnyčių stogai matosi. Žinoma, Vytauto bažnyčios stogą pažinojo visi, nes vienas artimiausių skulptoriaus draugų dar nuo Peterburgo laikų buvo J. Tumas Vaižgantas (1869 – 1933).

Užduotis: įvardinti matomas bažnyčias.

Dirbtuvė atidaryta 1959 metais, lapkričio 18 dieną, per dailininko gimtadienį. Tai buvo slaptas muziejukas, nes sovietiniu laikotarpiu valdžia nebūtų leidusi taip pagerbti J. Zikaro atminimą. Jo „Laisvė“ neseniai buvo nuversta, o ir dailininko daugelio darbų tematika visiškai netenkino socialistinio realizmo dvasios. Kada J. Zikaro sūnūs iš sesers laiškų sužinojo, kaip sunkiai mirė jų tėvas (dailininką kelis kartus kvietė į Saugumo komitetą ir tardė, kur jo sūnūs, teigdami, kad jie – miškiniai. Gi J. Zikaras nežinojo, kad jo sūnūs pasitraukė į vakarus, jis

¹³ Iš A. Zikaraitės prisiminimų 1995 – 1998 metais papasakotų Nacionalinio M.K.Čiurlionio dailės muziejaus skulptūros fondų saugotojai R. Ruibienei.

manė, kad vaikai žuvo per bombardavimą. Skulptorius neatlaikė tokio saugumiečių puolimo, ypač kada buvo papriekaištauta, kad dėl tokio jo elgesio visa likusi šeima bus ištremta į Sibirą. „*Mirdamas jis sušnabždėjo: „Išeinu pas vaikus...“*“¹⁴), jie paprašė Alytės surinkti kiek įmanoma visus tėvo darbus į vieną vietą – į jų visų taip mėgtą dirbtuvę – ir skirti tėtės atminčiai visus tris kambarius. A. Zikaraitė, finansiškai palaikoma brolių, bet ypatingai savo atkaklumo dėka, sugebėjo surinkti nemažai J. Zikaro darbų, surašyti įvairių žmonių prisiminimus apie skulptorių ir visa tai kartu su šeimos nameliu perleido M. K. Čiurlionio muziejui.

Dirbtuvę sudaro trys kambariai.

PIRMAME KAMBARYJE išlikusi daili kampinė koklinė krosnis. Šiame kambaryje skulptorius dažniausiai laikė darbų formas. Čia matome J. Zikaro Peterburgo dailės akademijos baigimo sidabro ženklelį, gautus *apdovanojimus*¹⁵, jo sukurtas 1925 ir 1936 metų Lietuvos monetas ir jų gipsinius modelius, taip pat darbus, skirtus lavinti mokinių piešimo įgūdžius: „Žirgas“ ir „Sportininkas“. O štai nemažą triukšmą sukėlusį „Moderniška madona“ (1928). Vaizduojama sėdinti koją ant kojos užsimetusi jauna moteris, laikanti rankose kūdikėlį. Švelni šypsena nušvietusi moters veidą. Ir vis tik žymiam to meto veikėjui, poetui, rašytojui ir labai griežtam kritikui kunigui A. Jakštui (1860 – 1938) užkliuvo šis įvaizdis.

Užduotis: kas yra Madona ir kas galėjo užkliūti kunigui A. Jakštui šiame darbe? Kaip mokiniai pavaizduotų šiuolaikinę Madoną?

Švelniu veidu, dailia ramia poza sėdinti J. Zikaro „Viltis“ (1925) šiek tiek primena Kopenhagos simbolį „Undinėlė“ (autorius danų skulptorius E. Eriksenas (1976 – 1959).

ANTRAME KAMBARYJE dailininkas ilsėdavosi ir laikė daugumą baigtus kūrinius. Šiuo metu čia yra darbai, dalyvavę pirmose lietuvių parodose (deponuoti iš M.K.Čiurlionio muziejaus Vaizduojamojo meno skulptūros skyriaus): „Mąstytojas“ (1910) bei „Apsaugok mus, Viešpatie“ (1909). Ant sienos – vienas retesnių skulptoriaus *art deco*¹⁶ stiliumi atliktų darbų „Sūnus palaidūnas“ (1926)

Užduotis: pabandykite nustatyti iš kokios medžiagos padarytos šios dvi skulptūros.

Pabandyti įvardinti kuo „Kuo sūnus palaidūnas“ skiriasi nuo „Mąstytojo“?

Abu darbai – gipsiniai, tik padengti skirtingomis patinomis. Štai šv. Kazimiero (1458 – 1484), Lietuvos karalaičio ir jos globėjo portretas. Matome darbus „Vytautas prie Juodųjų

¹⁴ Iš A. Zikaraitės prisiminimų 1995 – 1998 metais papasakotų Nacionalinio M.K. Čiurlionio dailės muziejaus skulptūros fondų saugotojai R. Ruibienei.

¹⁴ DLK Gedimino 2 – ojo laipsnio ordinas ir Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečio medalis

¹⁶ **Art deco** yra XX amžiaus 7-ame dešimtmetyje Prancūzijoje atsiradęs terminas, taikomas moderniajai dalei ir architektūrai, sukurtai tarp dviejų pasaulinių karų (3–4 deš.).

marių“ (1930), LDK Vytauto biustus (1930), Jonušo Radvilos (1458 – 1484) biustą (1928) bei daugelio Lietuvai svarbių, ją labai mylėjusių dėl jos daug dirbusių žmonių portretų: J. Vaižganto (1869 – 1933), V. Kudirkos (1858 – 1899), Maironio (1862 – 1932), P. Višinskio (1875 – 1906) ir kt.

Užduotis: kas yra Vincas Kudirka ir ką svarbaus jis parašė? Pacituokite.

Vienas geriausių J. Zikaro antkapinių darbų „Sielvarto“ modelis (1930), darytas iš paties dailininko gaminto plastelino, darbui daugiau kaip 80 metų, o jis puikiai išsilaikęs. Taip pat čia eksponuojamas 1937 m. pasaulinėje parodoje „Menas ir technika šiuolaikiniame gyvenime“, vykusioje Paryžiuje gautas Didysis prizas už lietuviškos sodybos maketą.

TREČIAME KAMBARYJE matome du didelius reljefus „Pirmojo karininko A. Juozapavičiaus žuvinimas ant Alytaus tilto“¹⁷ (1937) ir daug reljefinių įvairių žmonių portretų. O štai dar vienas darbas, sulaukęs nevienareikšmio vertinimo – „Prie valstybės lovio“ (1928). Jame vaizduojamas valstietis, pilantis ėdalą į lovį, prie kurio supuolęs būrys kiaulaičių. Kiaulaitės pavaizduotos iš nugaros, matosi tik jų riebūs pasturgaliai ir riestos uodegos. A. Zikaraitė pasakojo, kad tėtis vis mėgdavęs prisiminti, kaip per parodos atidarymą, pasikviečia jį tuometinis Lietuvos prezidentas A. Smetona (1874 – 1944), kuris praktiškai nepraleisdavęs nei parodų atidarymų, nei spektaklių premjerų ir klausia, ar tikrai taip ir norėjęs autorius darbą pavadinti? Dailininkas šiek tiek susidrovėjęs linksi, kad taip... Tai, toliau klausinėjamas jo ekselencija, ar tikrai jis manęs, kad valdininkai taip jau apėdą Lietuvos valstietį? Skulptorius pirštus krutindamas, kažką į ūsą murkia... A. Smetona pradėjo juoktis ir klausia: “Tai pasakyk man, gerbiamas Juozai, kuri uodegėlė mano?” J. Zikaras labai gerbė ir arkivyskupą J. J. Svirecką (1873 – 1928), Biblijos vertėją į lietuvių kalbą. O štai įtemptu žvilgsniu išraiškingas *J. Basanavičiaus (1851 – 1927)*¹⁸ portretas (1923). Dailininkas sakė, kad yra Lietuvoje žmonių, kurių veidus tautiečiai turėtų pažinti ir po šimto, ir po dviejų šimtų metų. Šiame kambaryje pagrindinis darbas neabejotinai yra mums turbūt labiausiai žinomo paminklo „Laisvė“ gipsinis modelis.

¹⁷ Karininkas A. Juozapavičius, tuo metu formuojamo I pėstininkų pulko vadas, žuvo 1919 metais vasario 13 dieną Alytuje, ant tilto, jungusio dvi Alytaus dalis abipus Nemuno. Tą dieną Alytų šturmas bolševikų kariuomenė, jėgos buvo nelygios, pulkui teko trauktis, tikintis, kad vėliau pavyks atgauti prarastas pozicijas.

<http://www.militaria.lt/?id=877>

¹⁸ Pirmininkavo 1917 m. rugsėjo 18-22 d. Vilniuje vykusioje Lietuvos visuomenės atstovų konferencijoje, kurioje išrinkta Lietuvos Taryba. 1918 m. vasario 16 d. J. Basanavičiaus svajonės ir sumanymai pradėjo pildytis – 20 Lietuvos Tarybos narių, pirmininkaujant J. Basanavičiui, paskelbė Lietuvos nepriklausomybę, pirmasis pasirašė Nepriklausomybės aktą.

http://lt.wikipedia.org/wiki/Jonas_Basanavičius

Užduotis: kuo „Laisvės“ modelis skiriasi nuo Istorinio muziejaus kieme stovinčio paminklo?

Skulptorius dirbdamas pasakodavęs vaikams vieną ar kitą postamente vaizduojamą Lietuvai svarbų įvykį ir sakydavęs, kad prie šio paminklo istorijos mokytojai atves mokinius ir pasakos Lietuvos, šios mažos, bet didžios šalies, istoriją, mat visas postamentas užpildytas svarbiausių Lietuvai įvykių reljefiniais vaizdiniais. „*O Laisvė viršuje, ant postamento – kaip rezultatas, kurio verta ši didi tauta*“¹⁹. Kuo labiau gilinamės į J. Zikaro kūrybą, tuo labiau pastebime, kaip jam buvo svarbu, kas vyko Lietuvoje, kas vyko dėl jos ir kokie žmonės gyveno Lietuvoje. Jo darbai – tarsi Lietuvos istorijos metraštis dailininko akimis.

Praktinė – kūrybinė dalis. Užduotis: prisiminti ir pasakyti, kokius įvykius ir žmones vaizdavo Juozas Zikaras? Kokie svarbiausi Lietuvos įvykiai mokinių akimis? Kokie penki žmonės mokinių akimis šiuo metu svarbiausi Lietuvai?

Programos įamžinimas. Programos pabaigoje dalyviai parašo savo atsiliepimus, mintis apie programą.

¹⁹ Iš A. Zikaraitės prisiminimų 1995 – 1998 metais papasakotų Nacionalinio M.K.Čiurlionio dailės muziejaus skulptūros fondų saugotojai R. Ruibienei